

אורי והברבור (השחור)

כשאתה שואל אנשים אם הם יודעים מהו ברבור שחור, מסתבר שאף אחד לא יודע בדיוק. נוטים לחשוב שזה איזה סרט, או איזה שיר ואולי אף איזה ספר. אבל, איש, לפחות מאלו שאני ניסיתי ושאלתי, לא הכיר את התופעה הנקראת "תופעת הברבור השחור". גם אני לא ידעתי מהי.

והנה, לפני מספר שבועות קיבלתי מילדי ספר בשם הזה "הברבור השחור" שכתב סופר לבנוני, מסתבר ידוע למדי, בשם נסים ניקולס טאלב. והתחלתי לקרוא, ונתפשתי. והדבר ראשון שהוא עושה, לשמחתי, וכבר בהקדמה (פרולוג), הוא מסביר מהי התופעה. וזה מה שהוא אומר:

במשך אלפי שנים, בעולם, אנשים היו משוכנעים, על סמך אוסף עצום של ראיות אמפיריות, שכל הברבורים הם לבנים. חשבו שהראיות האלו הן בלתי ניתנות לערעור. כך, עד גילוייה של אוסטרליה ואז – ה פ ת ע ה ! הגיעו דווחים, מטרידים אפשר להגיד, שמצאו ברבור שחור!!! ומדובר הזה, ועל פני מאות עמודים מרתקים, המחבר בונה תורת חיים שלימה. זה מתחיל מהקביעה שלו שיש לנו בכלל מגבלה חמורה ביכולת הלמידה שלנו מתצפיות וניסיון. הוא כמובן מרבה לתת דוגמאות, דוגמאות לכך שהבלתי מצופה הוא בעצם הדבר הדומיננטי, והוא אף מרחיק לכת ואומר ש "החיים עצמם הם ההשפעה המצטברת של קומץ זעזועים משמעותיים..."

ולעינינו. אתם בטח מכירים את התופעה שכאשר צריכים לכתוב משהו "אחר", לא דוח או סיכום, למשל "נאום" לארוע, אז יש בעיה להתחיל. אצלי על כל פנים זה ככה. הבעיה נמצאת בתת ההכרה ומנקרת שם עד שמשהו קורה ו ט ר ח, הנה בא לך הרעיון. כך קרה ש"הבעיה", מה להגיד ביומולדת של אורי, מתחממת בתת הכרתי מזה לא יום ולא יומים ולא מתרוממת. עד שהתחלתי לקרוא את "הברבור השחור", יבורכו ילדי! תיכף היה לי ברור שהספר הזה הגיע לידי ממש מהשמים! מיד הרגשתי שאם רק אוכל להתמקד, אמצא בספר הזה את כל מה שאני צריך בשביל להסביר את אורי. בנוסף לזאת, ובכלל, כשהוא, הספר עצמו אינו דבר קל ערך, זה ספר מתוחכם, שלוקח בחשבון באופן אינהרנטי את קהל השומעים והקוראים שיהיו לי, שהוא, איך להגיד, לא קהל פשוט... מדגם ה IQ של הקוראים הוא דווקא דוגמא טובה למה אי אפשר להסתמך על מדגמים אמפיריים...

אמרתי קודם - "אם רק אוכל להתמקד". קחו למשל את המשפט -
"יש לך מגבלה חמורה ביכולת הלמידה והאבחנה" - אתם יודעים כמה פעמים
שמעתי את המשפט הזה ובכל הוואריציות האפשריות שלו, מאחד החברים הכי
טובים שלי?

מעודד מהרעיון אני ממשיך וקורא, עדין בפרולוג (הארוך) ולא
מפסיק להתפעל מטלאב, איך הוא יודע מה אני צריך. הוא כאילו כבר יודע
שאני מתכוון להגיד שאורי הוא בעצם ברבור שחור, והנה ראו איך הוא מגדיר
אותו, את הברבור הזה, בשלושה משפטים קצרים וממצים:

- א. הוא ארוע חריג. הוא מחוץ לטווח הציפיות הרגילות שלנו.
- ב. לתופעה יש השפעה קיצונית עליך באותו זמן.
- ג. תמיד, לאחר מעשה, יש מי שיודעים לרקוח הסברים כאילו זה
ממש היה צפוי...

נדבר עוד קצת על תופעת הברבור השחור הכללית לפני שנחזור
לגיבורינו, אורי, מושא החיבור הזה. אני רוצה להראות לכם כמה דוגמאות
של ברבורים שחורים, שאת כולם אתם מכירים היטב, על מנת לראות
ולהראות איך הם ממלאים בדיוקנות את שלשת הגדרות טאלב. אני גם רוצה
להדגיש שהתופעה תופסת וקיימת בכל שטחי החיים שלנו אך תוצאותיה הן
בדרך כלל רק דווקא בעיני המסתכל. ברבור שחור אצל אחד יכול להיות
דווקא לבן כשגלג אצל האחר. הדוגמאות -

ברבור שחור פוליטי, של יחסים בין לאומיים, קחו למשל את ארועי
9.11 של 2001. שחור משחור. האם עונה על שלשת הקריטריונים? בוודאי
שעונה (ואצלנו דווקא התופעה הזו של מחבלים מתאבדים היא ברבור לבן
והשחור הוא דווקא כשאינ...),

או ראו את הברבור השחור הפיסיקלי, שבא מהטבע, למשל הצונמי
באוקינוס השקט ב 2004. האם הוא עונה אל קריטריוני טאלב? עונה גם
עונה!

ובואו נסתכל על ברבור שחור פרסונלי, אחד שאני אוהב במיוחד,
כשהפרסונה הוא במקרה לא אחד מאיתנו, אלא, תרנגול הודו! - הנה, במשך
שנה וחצי, 500 יום, איש אחד נותן לו כל יום לאכול ולשתות. אומר התרנגול
לעצמו - "זה בן אדם טוב, נתן לי היום, נתן לי אתמול, אז לבטח, גם לפי
חוקי האינדוקציה (אלו שלמדתי הטכניון) יתן לי גם מחר. נכון?" - לא נכון!

כי מחר, זה היום ה-501 והוא ערב החג המפורסם הזה – ואיזה ברבור שחור יבוא לפגוש את התרנגול המסכן הזה ואיזה ברבור לבן יעלה על שולחן האורחים... מסבירים שם אפילו, כל שנה, למה הוא לבן ועולה...

ועכשיו אני מגיע לברבור שלי, לתופעת הברבור השחור שלי להיום. אני מתכוון לתופעת אורי ריכב. שהרי אורי הוא לא רק איש, הוא תופעה! ואיך אני יודע? אני יודע מפני שלכל היתקלות שלנו, שלו ושלי, על פני שנות דור, היו כל המרכיבים שאותם מנה הלבנוני הזה טאלפ! תמיד זה היה בלתי צפוי, תמיד עוצמתי עד לכמעט התקף לב ותמיד היו למישהו הסברים אחר כך... ואם יש ספק בלבכם, היזכרו נא בשבת בערב בחוף נחשולים, באותו ארוע נהדר, שבו הדוברים, אחד אחרי השני קמו וסיפרו את סיפוריהם הנפלאים ובלי שהרגישו צבעו את הברבור שלי (שלנו) עד כדי שאם היה יוצא החוצה לחושך לא ניתן היה לגלותו – החל מאותו כלב מבוהל על עגלת השומר ועד לדוח התקרית בסירת חיל הים מול סעודיה, וכמובן, כל אותם ארועים הרבה יותר "רציניים" במהלך חייו המקצועיים. ולא אחזור על אלו. אני דוורא בחרתי לספר לכם על אפיזודות ברבורים שחורים של חול, דברים שאינכם מכירים, להראות, שפעם ברבור שחור, תמיד ברבור שחור ולא חשוב אם זה בעבודה או במקום הכי רחוק ממנה. כל זה קורה בבוסטון, בשנים 1972/3.

אורי הגיע ל MIT בבוסטון למרכז ללימודי הנדסה מתקדמים, מחלקה מיוחדת שהם הקימו למהנדסים עם נסיון שכבר יודעים מה הם רוצים לעשות בחיים. מחלקה בין לאומית ודי יוקרתית וגם, אולי, מעט סנובית הייתי אומר היום. אני כבר הייתי שם כחצי שנה. היו ב MIT עוד כמה אנשי רפאל (סעדיה, מרסל) והיו גם עוד מספר לא קטן של "סתם" ישראלים שבאו ללמוד בעיר האוניברסיטאות הזאת. כל מי שאני הכרתי (והיכרתי שם הרבה מאד שלא היכרתי קודם), והגיע עם משפחה וילדים, עשה קודם שעורי בית – איפה לגור ואיפה ילמדו הילדים. ובאמת, כל, ממש כל הישראלים גרו בשכונת ברוקליין, הילדים למדו ב"דבושיין" ובחופשות ובשבתות (האבות בלימודים) היו האמהות והילדים נפגשים בגן המשחקים השכונתי על הגדנדות (ילדים אמריקאים לא מתנדנדים). ככה התנהלו החיים שם כי זה היה הנסיון המצטבר של מאות הישראלים שעברו את המסלול הזה קודם. ברבורים לבנים לתפארת. עד שבא הברבור השחור. אולי עשה שעורים קודם, סביר מאד שעשה, אבל מהספר הלא נכון! מה לעשות, קורה... הוא מצא בית, ולא סתם בית, משהו ענק, אולי שלש קומות, עשרות חדרים (רובם סגורים), לא בברוקליין, אלא, בשכונה מה-זה מרוחקת, רחוק מאד מכל מישהו אחר. הבית

היה של איזה יווני עשיר שנסע לחופש ביוון והיה צריך מישהו לשמור לו עליו. בטח היה דיל טוב (אם אני מכיר את אורי). אני לא יודע איפה הילדים למדו ואיך בילתה שושנה את הימים הארוכים שם. אני מבין שזה נראה די טריוויאלי, היום, במבט לאחור, אבל, אז, זה היה מוזר וחרגי עד מאד. ובכל מקרה, לא זאת היא האפיזודה, זה היה רק הפרולוג שלה, ביצת ברבור אם תרצו...

בחופשת הקיץ או אולי באיזה חופשה אחרת, הגיעו הורי לביקור אצלנו בבוסטון. אבי נסע לטיול במקסיקו וחזר משם, בטיסה, לשדה התעופה של בוסטון, לוגן, בצהריים. אני כמובן אמור לקחת אותו משם. אבל, תלמיד חרוץ, בבקר אני עוד הולך ל MIT. אחרי שעה או שעתיים שאני שם, נכנס אלי לחדר הג'ניטור (זה השמש) של המרכז. הוא כל הזמן שם, מכיר את כולנו, כמו אב בית כזה. הוא יודע שאורי ואני חברים בגלל שמדברים אותה שפה ורואים אותנו ביחד. ואז הוא אומר לי שהטלפון בחדרו של אורי לא מפסיק לצלצל. כבר יותר משעה. בהפסקות קצרות. אני מרגיע אותו, אומר לו שאורי נסע לכמה ימים ואין לו מה לדאוג. אבל, מסתבר שלא הרגעתי אותו. הוא דווקא כן דואג. נכנס לחדר של אורי, מרים את הטלפון, חוזר אלי ואומר – "זאת אמא שלו, בוא תדבר איתה!" אז הלכתי לדבר....

גוסטה ריכב מדברת משדה התעופה של ניו יורק. היא תיכף יוצאת בטיסה לבוסטון ומקווה שאורי לא ישכח לבוא לאסוף אותה מלוגן. "לא ישכח" היא אמרה....

"הוא יודע שאת באה?" אני שואל,

"בטח" היא עונה, "דיברנו על זה...."

על המקום פיברקתי משהו למה הוא לא יכול להגיע ועוד אמרתי לה שהוא ביקש ממני לבוא במקומו ואין לה מה לדאוג. היה קצת שקט בצד השני, אבל, נתנה לי את פרטי הטיסה. ויצא טוב. הטיסה שלה נחתה חצי שעה אחרי זו של אבא שלי ואני אספתי את שניהם ונסעתי לברוקליין. בדרך, בהתפתלויות "שחורות" אמרתי לה שבינתיים תבוא אלינו, יש מספיק מקום. טלפונים סלולריים עדין לא היו וגם נראה לי שגוסטה הכירה היטב את הברבור שלה.... היא נשארה אצלנו שני לילות ואחר כך עברה למלון קטן לידינו, עד שאורי ומשפחתו חזרו. גוסטה כמו שלמדתי להכיר באותם ימים היתה ג'דאית אמיתית. וכבר לא ילדה. בבקר, לקחה ממני מפה וספר של בוסטון, הלכה לבית העירייה, סידרה לעצמה כרטיס אורח וותיק ויצאה

לעבודה... וכן, במשך אותם ימים ספורים, בכמה רגעי חסד (או חולשה) היא סיפרה לי כמה דברים מהם הבנתי למה אורי התברבר ככה (מלשון ברבור). והבנתי (מלשון ברור...). ועכשיו זה בידיים ובראש שלכם להחליט האם הגיע לבוסטון ברבור שחור מטבעון או לא...

ועוד לא גמרנו. יש לי לסיום עוד משהו קטן, משהו שאפילו טאלב הלבנוני לא חשב עליו כל כך רחוק – "האם ברבור שחור מזהה ברבור שחור אחר?" וכך היה המעשה –

עבר זמן, המשפחה שלי חזרה ארצה, אני נשארתי לבדי לעוד סמסטר ועברתי לדירה אחרת, והיווני של אורי חזר מיוון. אורי עבר אז עם משפחתו להתגורר בדירה שאני פיניתי (סוף סוף) בברוקליין.

בקר אחד הוא מגיע ל MIT כשהוא מחזיק בקצות אצבעותיו, בדחילו ורחימו, קופסא עטופה בניר חום. הפץ חשוד אמיתי! – ללא שם וללא כתובת. הוא מספר לי שמצא את זה ליד דלת הכניסה לדירה אז זה בטח בשבילי, ושאלתי את זה ממנו. "אולי זו פצצה?" אולי באמת הוא צודק, כי אין ספק שפצצה זו האם אמו של הברבורים השחורים ואין גם ספק שברבור שחור אחד מכיר את חברו השחור, לא כך? אבל, אני ברבור לבן רגיל, לא מפחד וגם לא רואה ברבור אם הוא שחור (בהגדרה!), אז לקחתי... ונתתי לאנשי הבטחון של ה MIT ואלו צילמו ובדקו ופתחו והביאו לי את התוכן - נרות חנוכה ששלחו לי אנשי הלובביץ ששם בגן למדה בתי הקטנה... ארוע של ברבורים צחים כשלג...

לא נתתי לו את הנרות. שיקנה לבד חשבתיו...

אבל, בשביל לסגור את המעגל הבאתי לו היום חבילה עטופה בניר חום. אין שם ואין כתובת, רק מספר הטלפון של המשטרה...

אז עד שימצאו ברבורים אדומים!

דנדוש

אוקטובר 2011